QADIMGI XITOYDA YOSH QIROLLAR VA ULARNING TAQDIRI

Shermamatova Suğdıyona Toshkent Kimyo Xalqaro universiteti Namangan filiali
“Tarix “ yo`nalishi 3-bosqich talabasi

Annotatsiya. Qadimgi Xitoy tarixida yosh hukmdorlarning taqdiri ko‘pincha murakkab va fojeali kechgan. Ayniqsa, Han sulolasi, Tang sulolasi hamda Ming sulolasi davrlarida taxtga juda yosh yoshda o‘tirgan imperatorlar davlat boshqaruvida mustaqil qaror qabul qilish imkoniga ega bo‘lmagan. Bunday vaziyatlarda hokimiyat ko‘pincha saroy amaldorlari, vasiylar yoki onalari — imperatrisa bevalar qo‘lida jamlangan. Yosh hukmdorlar ko‘pincha siyosiy intriga va saroy ichidagi kurashlar qurboniga aylangan. Masalan, Han Shaodi kabi imperatorlar qisqa vaqt ichida taxtdan ag‘darilgan yoki hatto hayotdan mahrum etilgan. Ularning yoshligi va tajribasizligi davlat ichidagi kuchli guruhlar uchun qulay imkoniyat yaratgan. Boshqa tomondan, ayrim yosh hukmdorlar murabbiylar va dono maslahatchilar yordamida muvaffaqiyatli boshqaruvni yo‘lga qo‘yishga ham erishgan. Masalan, Kangxi imperatori yoshligida taxtga o‘tirgan bo‘lsa-da, keyinchalik Xitoy tarixidagi eng muvaffaqiyatli hukmdorlardan biriga aylangan. Umuman olganda, qadimgi Xitoyda yosh qirollarning taqdiri ularning shaxsiy qobiliyatidan ko‘ra ko‘proq siyosiy muhit, saroy ichki nizolari va atrofidagi kuchli shaxslar ta’siriga bog‘liq bo‘lgan. Shu sababli, ularning hayoti va hukmronligi ko‘pincha beqaror, qisqa va fojeali yakun topgan.

Kalit So`zlar. Yosh imperatorlar Monarxiya tizimi Saroy intrigalari Siyosiy kurashlar, Taxt vorisligi , Imperator vasiylari ,Imperatrisa bevalar, Hokimiyat uchun kurash , Sulolalar boshqaruvi, (Han sulolasi, Tang sulolasi, Ming sulolasi) Yosh hukmdorlar taqdiri, Davlat boshqaruv,i Tarixiy fojealar,
Siyosiy beqarorlik, Regensiya (vasiylik davri).

ANNOTATION.

In the history of ancient China, the fate of young rulers was often complex and tragic. Especially during the Han, Tang, and Ming dynasties, emperors who ascended the throne at a very young age were unable to make independent decisions in governing the state. In such situations, power was usually concentrated in the hands of court officials, regents, or their mothers — empress dowagers.

Young rulers often became victims of political intrigue and internal palace struggles. For example, emperors like Han Shaodi were deposed within a short period or even killed. Their youth and inexperience created favorable conditions for powerful groups within the state.

On the other hand, some young rulers managed to establish successful governance with the help of mentors and wise advisors. For instance, the Kangxi Emperor ascended the throne at a young age but later became one of the most successful rulers in Chinese history.

In general, the fate of young rulers in ancient China depended more on the political environment, internal palace conflicts, and the influence of powerful individuals than on their personal abilities. Therefore, their lives and reigns were often unstable, short, and tragic.

KEYWORDS:

Young emperors, monarchy system, palace intrigues, political struggles, succession to the throne, imperial regents, empress dowagers, struggle for power, dynastic governance (Han, Tang, Ming dynasties), fate of young rulers, public administration, historical tragedies, political instability, regency.

АННОТАЦИЯ.

В истории древнего Китая судьба молодых правителей часто была сложной и трагичной. Особенно в периоды династий Хань, Тан и Мин императоры, вступавшие на престол в очень юном возрасте, не могли самостоятельно принимать решения в управлении государством. В таких условиях власть, как правило, находилась в руках придворных чиновников, регентов или их матерей — вдовствующих императриц.

Молодые правители часто становились жертвами политических интриг и дворцовых борьб. Например, такие императоры, как Хань Шаоди, были свергнуты в короткий срок или даже убиты. Их юный возраст и отсутствие опыта создавали благоприятные условия для усиления влияния могущественных групп внутри государства.

С другой стороны, некоторые молодые правители, опираясь на помощь наставников и мудрых советников, смогли наладить эффективное управление. Например, император Канси, вступивший на престол в юном возрасте, впоследствии стал одним из самых успешных правителей в истории Китая.

В целом, судьба молодых правителей в древнем Китае больше зависела от политической обстановки, внутридворцовых конфликтов и влияния сильных личностей, чем от их личных качеств. Поэтому их жизнь и правление часто были нестабильными, короткими и трагичными.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА:

Молодые императоры, монархическая система, дворцовые интриги, политическая борьба, престолонаследие, регенты, вдовствующие императрицы, борьба за власть, управление династиями (династии Хань, Тан, Мин), судьба молодых правителей, государственное управление, исторические трагедии, политическая нестабильность, регентство.

Kirish. Qadimgi Xitoy tarixida yosh hukmdorlar (imperatorlar) masalasi davlat boshqaruvi tizimining eng murakkab va muhim jihatlaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, Han sulolasi, Tang sulolasi, Song sulolasi hamda Ming sulolasi davrlarida yosh imperatorlarning taxtga chiqishi tez-tez kuzatilgan va bu holat siyosiy barqarorlikka sezilarli ta’sir ko‘rsatgan.

Qadimgi Xitoyda hukmronlik tizimi merosiy monarxiyaga asoslangan edi. Imperator vafot etgach, uning o‘g‘li — yoshi nechada bo‘lishidan qat’i nazar — taxt vorisi sifatida e’lon qilingan. Natijada hali davlat boshqaruvi tajribasiga ega bo‘lmagan bolalar ham imperatorga aylangan. Bu esa davlat boshqaruvida muammolarni yuzaga keltirgan.

Yosh imperatorlar davrida davlatni boshqarish uchun regensiya, ya’ni vasiylik tizimi joriy etilgan. Bu tizimga ko‘ra, imperator voyaga yetguniga qadar uning nomidan boshqa shaxslar davlatni boshqargan. Ko‘pincha bu vazifani imperatrisa beva, yuqori martabali amaldorlar, harbiy qo‘mondonlar yoki saroy yevnuxlari bajargan.

Masalan, Empress Lü o‘z davrida yosh imperatorlar nomidan hukmronlik qilib, butun siyosiy tizimni nazorat ostiga olgan. U hokimiyatni mustahkamlash bilan birga, o‘z qarindoshlarini yuqori lavozimlarga tayinlagan va davlat boshqaruvida katta rol o‘ynagan.

Yosh hukmdorlar mavjud bo‘lgan davrda saroy ichida turli guruhlar o‘rtasida keskin siyosiy kurashlar yuzaga kelgan. Bu kurashlar imperatrisa tarafdorlari, yevnuxlar, harbiy aristokratiya va Konfutsiy olimlari o‘rtasida kechgan. Natijada ko‘plab fitnalar, taxtdan ag‘darishlar va hatto qotilliklar sodir bo‘lgan.

Yevnuxlar yosh imperatorlarga eng yaqin shaxslar bo‘lib, ular ko‘pincha imperator nomidan qarorlar qabul qilgan. Ba’zi davrlarda ular hatto imperatorlarni taxtga chiqarish yoki tushirish darajasigacha yetgan. Bu esa davlat boshqaruvida jiddiy beqarorlikni keltirib chiqargan.

Ko‘plab yosh imperatorlar fojeali taqdirga duch kelgan. Ular taxtdan majburan voz kechishga majbur qilingan, saroy to‘ntarishlari natijasida o‘ldirilgan yoki butun umrini nazorat ostida o‘tkazgan. Bu holatlar yosh hukmdorlarning zaif siyosiy mavqeini yaqqol ko‘rsatadi.

Shunga qaramay, barcha yosh hukmdorlar muvaffaqiyatsiz bo‘lmagan. Ayrimlari kuchli siyosiy tayyorgarlik va to‘g‘ri muhit tufayli buyuk hukmdorlarga aylangan. Masalan, Kangxi imperatori yoshligida taxtga o‘tirgan bo‘lsa-da, keyinchalik davlatni mustahkamlab, uzoq va muvaffaqiyatli hukmronlik qilgan.

Qadimgi Xitoy siyosiy tizimi Konfutsiylik ta’limotiga asoslangan edi. Bu ta’limot hukmdordan adolat, donolik va axloqiy yetuklikni talab qilgan. Yosh imperatorlar esa bu talablarni darhol bajara olmaganligi sababli, amalda boshqaruv ko‘pincha ularning vasiylari qo‘liga o‘tgan.

Xulosa. Qadimgi Xitoy tarixida yosh hukmdorlar masalasi davlat boshqaruvi tizimining zaif va murakkab tomonlarini yaqqol namoyon etadi. Ayniqsa, Han, Tang va Ming sulolalari davrida taxtga yosh yoshda o‘tirgan imperatorlar ko‘pincha mustaqil siyosat yurita olmagan va real hokimiyat saroydagi kuchli guruhlar qo‘lida jamlangan.

Yosh hukmdorlar davrida regensiya tizimi keng rivojlangan bo‘lib, imperatrisa bevalar, amaldorlar va yevnuxlar davlat boshqaruvida hal qiluvchi rol o‘ynagan. Bu esa saroy ichida keskin siyosiy kurashlar, intriga va to‘qnashuvlarning kuchayishiga olib kelgan. Natijada ko‘plab yosh imperatorlar siyosiy o‘yinlar qurboniga aylangan, ularning hukmronligi qisqa va beqaror bo‘lgan.

Shu bilan birga, ayrim hollarda yosh hukmdorlar to‘g‘ri tarbiya, kuchli murabbiylar va qulay siyosiy muhit yordamida yetuk davlat arbobiga aylanishi ham mumkinligi kuzatiladi. Bu esa yosh hukmdorlarning taqdiri faqat ularning yoshiga emas, balki atrofidagi siyosiy kuchlar muvozanatiga ham bog‘liq ekanligini ko‘rsatadi.

Umuman olganda, qadimgi Xitoyda yosh hukmdorlar fenomeni davlat boshqaruvida barqarorlik va beqarorlik o‘rtasidagi nozik muvozanatni aks ettiradi. Ularning taqdiri orqali o‘sha davr siyosiy tizimining ichki ziddiyatlari va hokimiyat uchun kurashlar mohiyatini chuqur anglash mumkin.

Foydalanilgan Adabiyotlar.

Twitchett, Denis, and Loewe, Michael. *The Cambridge History of China. Vol. 1: The Ch’in and Han Empires, 221 BC–AD 220*. Cambridge University Press, 1986.

Twitchett, Denis. *The Cambridge History of China. Vol. 3: Sui and T’ang China, 589–906*. Cambridge University Press, 1979.

Mote, Frederick W. *Imperial China: 900–1800*. Harvard University Press, 1999.

Ebrey, Patricia Buckley. *The Cambridge Illustrated History of China*. Cambridge University Press, 2010.

Hucker, Charles O. *China’s Imperial Past: An Introduction to Chinese History and Culture*. Stanford University Press, 1975.

Lewis, Mark Edward. *The Early Chinese Empires: Qin and Han*. Harvard University Press, 2007.

Graff, David A. *Medieval Chinese Warfare, 300–900*. Routledge, 2002.

Kuhn, Dieter. *The Age of Confucian Rule: The Song Transformation of China*. Harvard University Press, 2009.

https://archive.org/details/cambridgehistoryofchina